

ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΜΑΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

Στις 19 Δεκεμβρίου 2007, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε να κηρύξει τη δεκαετία από τον Ιανουάριο 2010 μέχρι το Δεκέμβριο 2020 «Δεκαετία των Ερήμων και της Μάχης κατά της Ερημοποίησης». Η επίσημη έναρξη της έγινε σε πολλά μέρη του κόσμου το δεύτερο εξάμηνο του 2010.

Κίνητρο γι' αυτή την πρωτοβουλία ήταν η ανησυχία για την επιδεινούμενη κατάσταση της ερημοποίησης παγκόσμια μέσα στην προοπτική της επερχόμενης δεκαετίας που θα ωριμάζαν και θα κλιμακώνονταν οι περιβαλλοντικές και κοινωνικο-οικονομικές κρίσεις και συγκρούσεις που βρισκόταν σε εξέλιξη από καιρό. Αυτή η επιδείνωση θα κάνει δυσκολότερη έως ανέφικτη την επίτευξη των Στόχων της Χιλιετίας και ιδιαίτερα της εξάρθρωσης της φτώχειας και της επίτευξης περιβαλλοντικής αειφορίας που συναρτώνται άμεσα από την υποβάθμιση της γης.

Ένας από τους στόχους της πρωτοβουλίας είναι να ενισχύσει την ενημέρωση για τα αίτια και τις λύσεις της συνεχιζόμενης υποβάθμισης της γης καθώς και για την παγκόσμια αξία

των ερημικών οικοσυστημάτων. Η δραματική έλλειψη αυτής της γνώσης και η συνακόλουθη έλλειψη επίγνωσης των υπηρεσιών που προσφέρει η υγιής γη στην ανθρωπότητα, καθώς και των συνεπειών της απραξίας, βρίσκονται στη βάση της ανεπαρκούς και αναποτελεσματικής αντιμετώπισης της ερημοποίησης. Οι κρίσεις και οι συνέπειες τους το μαρτυρούν, οι αποκρίσεις το επιβεβαιώνουν. Πόσο εύκολα κερδίζεται τούτη η μάχη;

Οι κρίσεις, οι συνέπειες και το κόστος της απραξίας

Δυστυχώς, οι φόβοι των Ηνωμένων Εθνών επιβεβαιώθηκαν. Η δεκαετία 2010-2020, με πάνω από ένα χρόνο ζωής φέτος, προμηνύεται να δοκιμάσει τις αντοχές της γης περισσότερο από τις προηγούμενες δεκαετίες. Στον παγκοσμιοποιημένο πλανήτη, οι περιβαλλοντικές και οι κοινωνικο-οικονομικές κρίσεις αλληλοτροφοδοτούνται και μεγεθύνονται.

Η κλιματική αλλαγή, άσχετα με την προέλευση της, με τις αυξημένες θερμοκρασίες, τις συχνές ξηρασίες, τα ακραία καιρικά φαινόμενα και τις αλλαγές στην κατανομή των υδατικών πόρων αναμένεται να επιτείνει τις διαδικασίες διάβρωσης του εδάφους τόσο στις ξηροθερμικές περιοχές όσο και παγκόσμια. Με τη σειρά της, η υποβάθμιση της γης επηρεάζει τη διαδικασία της κλιματικής αλλαγής. Η προσαρμογή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο διαρκώς μεταβαλλόμενο κλιματικό καθεστώς είναι αργή, δύσκολη κι έχει μεγάλο κόστος.

Η κρίση του νερού, προϊόν της συνδυασμένης δράσης της κλιματικής αλλαγής, του υπερπληθυσμού και της υπερεκμετάλλευσης και υποβάθμισης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, ενισχύει τη διαδικασία της ερημοποίησης. Η ερημοποιημένη γη συμβάλλει στην επιδείνωση της λειψυδρίας μια που, χωρίς φυτοκάλυψη και έδαφος, δεν μπορεί να συγκρατήσει ό,τι νερό δέχεται.

Η επισιτιστική κρίση, που παραμένει σταθερά στις πρώτες θέσεις της παγκόσμιας ενημέρωσης και ανησυχίας, απορρέει από την ανάγκη να τραφεί ο αυξανόμενος πληθυσμός της γης (9 δισεκατομμύρια ως τα τέλη του αιώνα) από μια διαρκώς συρρικνούμενη έκταση καλλιεργήσιμης γης. Παρόλο που στα αίτια της επισιτιστικής κρίσης περιλαμβάνονται

φυσικές καταστροφές (ηφαίστεια, σεισμοί, τσουνάμι, πλημμύρες, κ.ά.) και χρηματιστηριακά κερδοσκοπικά παιχνίδια [1], η κύρια αιτία παραμένει η υποβάθμιση της γης από την εντατικοποίηση της γεωργίας, την υπερβόσκηση, την αποδάσωση, τις πυρκαγιές, την αλόγιστη οικοδόμηση, κ.ά. Παράλληλα, τα συχνά διατροφικά σκάνδαλα ενισχύουν την επισιτιστική κρίση στον αναπτυγμένο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Τη σοβαρότητα του θέματος και την κρίσιμη σημασία της γης μαρτυρούν σημαντικές αγοραπωλησίες ή μακροχρόνιες μισθώσεις γης στην Αφρική, την Ασία και τη Νότια Αμερική από αναπτυγμένες και ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες (π.χ. Κίνα). Διεθνείς οργανισμοί έχουν ονομάσει τη διαδικασία 'αρπαγή της γης'

[2]

Η ενεργειακή κρίση ασκεί πιέσεις για καλλιέργεια ενεργειακών φυτών ή για κατασκευή αιολικών και φωτοβολταϊκών πάρκων, προκαλώντας έτσι συγκρούσεις της ενεργειακής με την επισιτιστική ασφάλεια. Παρόλο που η καλλιέργεια ενεργειακών φυτών μπορεί να προστατεύσει τη γη από την υποβάθμιση, δεν είναι σίγουρο αν η αναπόφευκτα εντατική χρήση εδάφους και νερού που συνεπάγεται αντισταθμίζει πάντα τα ενεργειακά οφέλη καθώς και τα τοπικά οικονομικά οφέλη.

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, πέραν των αρνητικών επιπτώσεων της στον πλούτο, το εισόδημα και την απασχόληση, συνδέεται στενά με τη στεγαστική κρίση που κόστισε, όχι μόνο σε χρήμα αλλά και σε απώλεια πολύτιμης γης, καταστροφή οικοσυστημάτων και υποβάθμιση υδατικών πόρων, συμβάλλοντας έτσι στην επέκταση της υποβάθμισης της γης. Επιπλέον, σε συνθήκες οικονομικής αυστηρότητας οι άνθρωποι ιστορικά υπερεκμεταλλεύονται τη γη και το νερό με ολέθριες συνέπειες και για τη δική τους αλλά κυρίως για τις μελλοντικές γενιές.

Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των κρίσεων είναι ότι, είτε άμεσα είτε έμμεσα, προκαλούν και προκαλούνται από κακή διαχείριση της γης που οδηγεί αργά ή γρήγορα σε ερημοποίηση. Με δεδομένη την παγκόσμια εξάρτηση από την ευημερία των ξηροθερμικών περιοχών, διακυβεύεται έτσι η παγκόσμια ασφάλεια. 120.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα γης (έκταση λίγο μικρότερη από την έκταση της Ελλάδας) χάνονται κάθε χρόνο που θα μπορούσαν να παράγουν 20 εκατομμύρια τόνων σιτηρών. Κάθε χρόνο οι απώλειες εισοδήματος λόγω υποβάθμισης της γης και ερημοποίησης υπολογίζονται μεταξύ 20 και 40 δισεκατομμύρια δολάρια [3] ... Για την Ευρωπαϊκή Ένωση των 25 υπολογίσθηκε το 2006 ότι το κόστος της διάβρωσης των εδαφών ήταν 7,3 δισεκατομμύρια Ευρώ. Λαμβάνοντας υπόψη και τους άλλους παράγοντες

υποβάθμισης, συγκεκριμένα, τη μείωση της οργανικής ύλης του εδάφους, την αλάτωση, τις κατολισθήσεις και τη ρύπανση των εδαφών, το κόστος υπολογίσθηκε σε 38 δισεκατομμύρια Ευρώ [\[4\]](#)

. Αντίθετα, το κόστος της πρόληψης, της προστασίας, δηλαδή, της γης από την υποβάθμιση εκτιμάται σε 2.4 δισεκατομμύρια δολάρια μόνο

[\[5\]](#)

Οι αποκρίσεις

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι 'αδελφές' διεθνείς Συμβάσεις για την Ερημοποίηση, το Κλίμα και τη Βιοποικιλότητα, έθεσαν το πλαίσιο των απαραίτητων δράσεων για την αντιμετώπιση των αλληλένδετων παγκόσμιων περιβαλλοντικών απειλών. Αλλά, όπως αποκαλύπτουν οι συνεχείς εκκλήσεις για ενημέρωση και δράση, σχεδόν 30 χρόνια μετά την υιοθέτηση τους, η ανταπόκριση σε επίπεδο των κρατών, ιδιαίτερα των δυτικών, είναι ασθενής. Όπως σημειώνει μια ανακοίνωση της ΕΕ «η ασφάλεια της Ευρώπης είναι στενά δεμένη με τις εξελίξεις στις ξηροθερμικές περιοχές, αλλά αυτά τα οικοσυστήματα παραμένουν έξω από τα ραντάρ των Ευρωπαϊών πολιτικών, κάτι που βρίσκεται σε μεγάλη αντίθεση με την παγκόσμια δημόσια ανησυχία για την ερημοποίηση και την ξηρασία» [\[6\]](#).

Σε τοπικό επίπεδο, παρά τις αξιοσημείωτες μεμονωμένες προσπάθειες για σοφή διαχείριση και δράσεις προστασίας των εδαφικών και υδατικών πόρων, η γενική εικόνα είναι περισσότερο απογοητευτική παρά ενθαρρυντική. Το ίδιο παρατηρείται και στο επίπεδο της καθημερινής ζωής όπου είτε η υπερβολική φτώχεια είτε ο υπερβολικός πλούτος οδηγούν σε επιλογές που άμεσα και έμμεσα εξαντλούν αυτούς τους πόρους

Ο απολογισμός για την Ελλάδα είναι απογοητευτικός. Ο καθηγητής Κ. Κοσμάς αναφέρει ότι το 34% των περιοχών της χώρας μας θεωρείται υψηλού κινδύνου, το 49% μέτριου και το 17% χαμηλού κινδύνου για ερημοποίηση [\[7\]](#). Παρ' όλα ταύτα, το Εθνικό Σχέδιο για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης, νόμος του κράτους από το 2001, σπάνια λαμβάνεται ουσιαστικά υπόψη στις αναπτυξιακές επιλογές ή ενσωματώνεται σε αντίστοιχα χωροταξικά σχέδια. Αντίθετα, οι κρατικές αναπτυξιακές επιλογές, ιδιαίτερα των τελευταίων χρόνων και με το πρόσχημα της 'κρίσης', επιδεινώνουν την κατάσταση των ήδη υποβαθμισμένων εδαφικών και υδατικών πόρων. Η ενθάρρυνση της εκτός σχεδίου δόμησης, υδροβόρων

τουριστικών εγκαταστάσεων και κατασκευής φωτοβολταϊκών πάρκων σε γη υψηλής παραγωγικότητας αποτελούν κραυγαλέα δείγματα παντελούς αδιαφορίας για το πρόβλημα και τις συνέπειες του.

Κερδίζοντας τούτη τη μάχη

Η συμβολική πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών να κηρύξει τη δεκαετία 2010-2020 Δεκαετία των Ερήμων και της Μάχης κατά της Ερημοποίησης εγείρει αυθόρμητα το ερώτημα: αρκεί μια δεκαετία, για να κερδηθεί αυτή η μάχη με δράσεις ενημέρωσης και εφαρμογής ορθών πρακτικών όταν μαίνονται οι αλληλένδετες και όχι τυχαίες κρίσεις που καθορίζουν και καθορίζονται από την υποβάθμιση της γης;

Η μάχη κατά της ερημοποίησης είναι χαμένη αν δεν συνδυαστεί με μάχες κατά των σύγχρονων μεγάλων κρίσεων. Οι μάχες αυτές δεν είναι δύσκολες επειδή οι κρίσεις είναι παγκόσμιες και αλληλένδετες αλλά γιατί πηγάζουν από μια θεμελιώδη ηθική κρίση που απορρέει από τη διαταραγμένη σχέση του ανθρώπου με τη γη. Από τότε που η γη έπαψε να έχει αξία χρήσης και απέκτησε αξία ανταλλακτική, από τότε που ο άνθρωπος από φροντιστής έγινε κατακτητής της γης, έπαψε να νοιώθει ότι έχει προσωπική ευθύνη για την προστασία της. Όπως έγραψε ο Aldo Leopold [\[8\]](#), «Τελικά, η προσωπική ηθική είναι η βάση της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι δύσκολο να κάνεις κάποιον, με την πίεση του νόμου ή των χρημάτων, να κάνει κάτι που δεν πηγάζει από την προσωπική του αίσθηση του σωστού και του λάθους». Ίσως μόνο με την καλλιέργεια της προσωπικής ευθύνης θα κερδηθεί η μάχη κατά της ερημοποίησης ...

Ελένη Καπετανάκη-Μπριασούλη, καθηγήτρια
Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
e.briassouli@aegean.gr

Σημειώσεις:

[1] G20: Αναλαμβάνει τον έλεγχο των αποθεμάτων σιτηρών, Καθημερινή, 16/6/2011.

[2] Friis, C. and Reenberg, A. (2010) Land grab in Africa: Emerging land system drivers in a teleconnected world. GLP Report No. 1. GLP-IPO, Copenhagen.

- [3] Brauch, H.G. and Spring, U.O. (2009) Securitizing the ground, grounding security. UNCCD, Bonn.
- [4] Bowyer, C., et al. (2009) Land degradation and desertification. European Parliament. Policy Department, Economic and Scientific policy. Brussels.
- [5] http://www.idrc.ca/en/ev-92257-201-1-DO_TOPIC.html
- [6] Europe set to Launch the UN Decade for Deserts and the Fight against Desertification (2010-2020), Press release 9/12/2010.
- [7] SOS για την ερημοποίηση των εδαφών. Το Βήμα, 12/5/2011.
- [8] Leopold, A. (1949) A Sand County Almanac. Oxford University Press.